

El projecte Xerrem, impulsor de punts de trobada i comunicació en català

La intenció

La intenció de l'article és doble: d'una banda, mostrar com la iniciativa del projecte Xerrem de la CAL (Coordinadora d'Associacions per la Llengua catalana)¹ ha estat fins ara una bona pràctica per a l'augment de l'ús social del català, i de l'altra, palesar que és una metodologia fàcilment extensible en àmbits d'acció social que es proposin el mateix objectiu.

Després de definir sintèticament el projecte, farem ús del mètode de planificació estratègica DAFO² per descriure'n els factors positius i negatius: oportunitats i amenaces externes, i fortaleces i debilitats internes. Finalment mostrarem les raons que el fan extensible arreu on es donin les oportunitats que s'enumeren.

Un projecte consolidat

El projecte ja va ser descrit àmpliament en aquesta publicació.³ En poques paraules i partint d'una observació fenomenològica, és a dir, de la manera com apareix i es presenta a la població adulta, el Xerrem és una proposta de la CAL que consisteix a organitzar grups de conversa que es duen a terme un cop a la setmana, al ritme del calendari escolar, i en els quals els aprenents parlen força estona comentant en petit grup qüestions de la vida quotidiana ajudats amb correccions i suggeriments de guies⁴ que monitoritzen l'activitat. Les sessions es desenvolupen orientades per criteris metodològics i didàctics experimentats, i materialitzats en un manual.

Els objectius que el projecte es proposa assolir pel que fa als aprenents són aquests:

- el lingüístic: una major competència oral, que els porti a fer-se seva la llengua catalana,
- el social: una relació enriquidora que fomenti la cohesió entre gent adulta diversa en edat, procedència, cultura, etc.
- i el nacional: un major coneixement de la realitat polièdrica del nostre país que els mogui a l'estima i a la participació.

El projecte s'aplica al Principat des del curs 2008-2009 i s'ha estès majoritàriament per l'àrea metropolitana. Diversos ensenyants d'adults i dinamitzadors lingüístics de Catalunya Nord també se l'han fet seu. Vet aquí un resum de les actuacions fetes en aquest període, referides a Catalunya⁵:

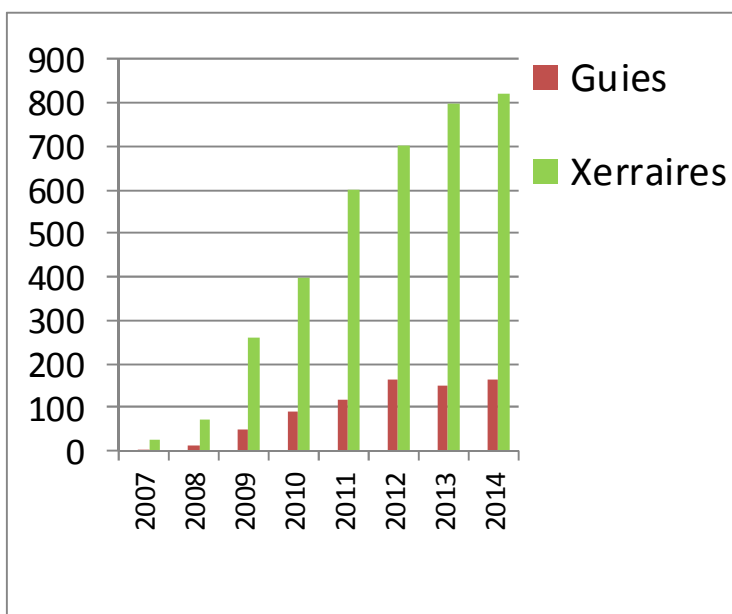
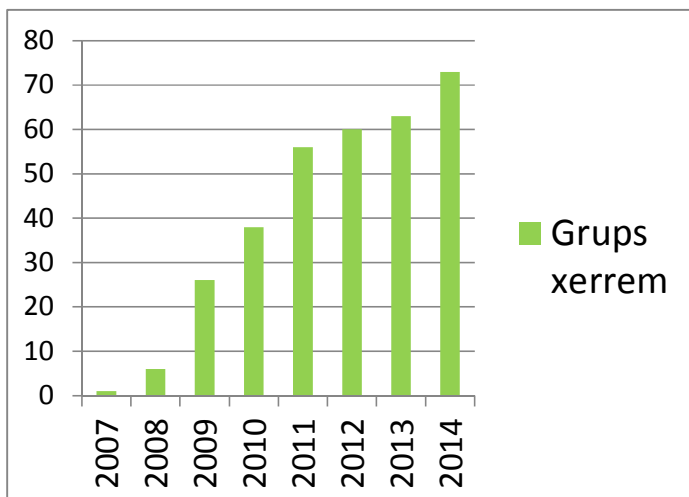
¹ Vegeu el web de l'entitat a www.cal.cat

² Vegeu-ne una descripció a http://ca.wikipedia.org/wiki/An%C3%A0lisi_DAFO

³ Llengua i ús, núm. 44 (2009). *Xerrem, una experiència de voluntariat per fomentar l'ús social del català*.

⁴ De fa un temps la CAL va decidir passar per alt el terme *xerpes* i anomenar guies els voluntaris del projecte, un terme que va considerar més normatiu.

⁵ La disminució del nombre de guies entre els anys 2012 i 2013 s'explica per la iniciació al setembre de 2012 del projecte Junts, especialitzat en l'acompanyament de persones sense cap coneixement de català, que es va engagar amb guies del projecte Xerrem.

Valgui com a mostra avaluativa de l'assoliment dels objectius esmentats, el resum de les valoracions fetes pels guies i les guies al terme del curs 2013-2014, obtingudes a partir de l'observació i la indagació.

El grup ha avançat en els seus coneixements pràctics de català?	molt: 18%	bastant: 79%	poc: 3%
Valora el nivell de cohesió del grup	alt: 76%	mitjà: 24%	baix: 0%
El grup ha ampliat els coneixements sobre el país?	molt: 27%	bastant: 70%	poc: 3%

El projecte Xerrem, una resposta més al repte de la realitat sociolingüística

Tot i els esforços per fomentar l'ús social de la nostra llengua, encara hi ha a Catalunya molta gent que la coneix perquè l'ha estudiat però que solament l'usa en moments determinats i poc rellevants pel que fa a la comunicació interpersonal. Hi ha molts ciutadans d'origen estranger que són atesos en castellà per la gran majoria de catalans encara que desconeguin per igual les dues llengües del país. Encara hi ha a Catalunya molta gent de parla catalana que canvia al castellà tan bon punt cospa que l'altre no parla català fluidament o, encara que el parli, mostra trets que denotin origen forà.

Aquests aspectes assenyalen el perill de fer del català una llengua empobrida i prescindible, cosa que continua palesa en l'estadística actual d'usos lingüístics de la població⁶. Vegeu, per exemple què es diu dels usos socials a la

⁶ Vegeu-ne informació més completa a www.gencat.cat/llengua/usos/dades

zona metropolitana de Barcelona (Barcelonès, Baix Llobregat, Vallès occidental i Maresme) a l'Enquesta d'usos lingüístics a Catalunya (2013):

✓ Usos habituals en contactes socials

	només català	més català que castellà	ambdues	més castellà que català	només castellà	castellà i altres llengües
Amb les amistats	8,16%	13,56%	16,33%	16,95%	37,34%	4,97%
Amb els veïns	9,57%	12,66%	16,38%	14,02%	44,72%	0,77%
Al petit comerç	12,98%	16,83%	16,28%	13,47%	38,61%	-

✓ Freqüència amb què s'inicia la conversa en català, en contactes socials

sempre	sovint	poques vegades	mai	no consta
16,3%	25,8%	20,6%	34,5%	2,9%

✓ Actitud dels catalanoparlants quan s'adrecen a algú en català i els contesten en castellà

continua en català	continua en castellà	demana si pot continuar en català	mai no s'adreça a ningú en català	interromp la conversa	No consta
8,6%	72,8%	1,9%	14,7%	-	2%

L'agulló que ha posat en marxa el projecte Xerrem ha estat la constatació d'aquesta manca d'ús social del català i de la dificultat d'una part de la població a trobar-se còmoda en converses de relació social que vagin gaire més enllà de les fórmules usuals per iniciar-les o cloure-les o dels comentaris genèrics de molts inicis de conversa.

Les oportunitats que el fan possible

El projecte Xerrem no ha sorgit del no-res. És una pràctica que relliga en un sol feix diferents oportunitats que ofereix el moment actual:

1) Persones amb voluntat de millorar la fluïdesa, correcció i bagatge expressiu de la seva parla en català.

Als grups de conversa hi acuden persones mogudes per motius diversos i des de situacions vàries: estudiants de català que volen practicar-lo oralment, alumnes universitaris vinguts d'altres països, persones vingudes d'arreu del món que s'interessen pel català i el necessiten per trobar feina i participar en entorns socials, mares o pares de nens i nenes que fan immersió, persones jubilades que hi troben l'oportunitat que no havien tingut abans, etc. El projecte Xerrem fa possible assumir aquesta diversitat d'edats, nivells, motius, procedències, llengües primeres, etc., sempre que els nivells siguin superiors al nivell A1 —comprensió bàsica i expressions molt habituals— i no hi cerquin una correcció molt acurada com la que correspon al C1 o C2.

2) Persones voluntàries i dinàmiques amb capacitat i disposició d'ajudar-les en aquest esforç.

Constantment arriben sol·licituds de persones voluntàries que troben sentit en la tasca de col·laborar en el foment de l'ús del català de les persones suara descrites. És un actiu que té el país: la cultura del voluntariat. Actualment hi ha prop de dues-centes persones vinculades als projectes de la CAL que condueixen grups de conversa o estan en disposició de fer-ho. No ha calgut esmerçar gaires recursos per aconseguir aquest resultat. El perfil més comú de voluntari o voluntària és la d'una persona jubilada i activa, bona parladora i concorde amb els objectius del projecte. Anomenem guies les persones voluntàries del projecte Xerrem.

3) Entitats, col·lectius o organitzacions de caire social que inclouen l'ús de la llengua en els seus objectius.

Per fer-se càrrec de la dimensió d'aquesta oportunitat, només cal fer un cop d'ull a la llista del Cens d'entitats de foment de la llengua catalana⁷, que s'acosta ja a les cent cinquanta. Els contactes de la CAL amb molts d'aquests col·lectius i amb ens d'ús públic com ara biblioteques i centres cívics ha donat per fruit la creació de grups en espais tan diversos com ara entitats d'atenció a persones immigrades, ateneus populars, biblioteques públiques, centres socials, associacions de veïns, llibreries, parròquies, equipaments esportius, etc.

- 4) Un mètode contrastat de pràctiques de conversa que vinculen llengua i comunicació social, tal com es va explicar en articles d'aquest mateix mitjà.⁸

La quarta oportunitat ha nascut de l'anàlisi sobre patrons discursius en textos de no-ficció que la Direcció General de Política Lingüística havia encarregat⁹ i que ha estat fonament sòlid d'un mètode pràctic que promou infinitat de converses de relació social sobre temes comuns, abasta el coneixement i pràctica de la majoria de funcions comunicatives que s'hi acompleixen i permet una gradació de complexitat en la pràctica conversacional¹⁰.

Un projecte amb fortaleces que li donen consistència

És un projecte que ha demostrat capacitat d'adaptació a entorns ben diversos i a persones de tota condició, i que ha estat aplicat per persones voluntàries d'edats, professions, tarannàs de tota mena. Aquesta consistència ve donada per un seguit de característiques que el configuren.

Aspectes metodològics

- És una proposta d'adquisició oral basada en la conversa, com ho són el Voluntariat per la Llengua, els intercanvis lingüístics, els tallers de conversa, les tertúlies, etc. Totes elles col·laboren en el foment de l'ús social del català.
- Se centra en les habilitats orals, que són l'objectiu a assolir en forma d'avenços en fluïdesa, correcció i bagatge expressiu. La lectura tant pot ser prescindible —de vegades hi ha aprenents que no tenen formació instrumental suficient— com tenir un paper formatiu important. L'escriptura, si hi apareix, té bàsicament la funció de donar suport a la memòria.
- S'emmarca en l'aprenentatge no formal, és a dir, en un aprenentatge intencionat, sí, però dut a terme fora de les institucions formatives, basat en el contacte amb experts, suficientment estructurat (objectius, durada, suports, etc.) i desvinculat de certificacions oficials.

Aspectes funcionals

- Comporta una actuació extensa en el temps, no puntual. Per assolir objectius de millora en l'oralitat cal identificar formes genuïnes d'expressar-se, retenir-les per repetició, ser capaç d'aplicar-les en diferents contextos, millorar-les i consolidar-les per reflexió i, finalment, automatitzar-les en els intercanvis comunicatius. S'hi dona, doncs, un procés cognitiu i emotiu que reclama temps i ritme.
- Pot ser complement d'aprenentatges formals. En alguns casos les pràctiques orals que es fan en cursos resulten insuficients, sigui pel nombre d'aprenents per aula, sigui per la càrrega lectiva que comporta la diversitat de coneixements i habilitats que s'hi ha d'encabir.
- És una iniciativa de voluntariat basada en la consideració que no cal ser professionals per ajudar efectivament a la millora de la competència oral i mitjanament formal. Per ser guies de conversa n'hi ha prou amb tenir un nivell acceptable de qualitat oral i l'agilitat suficient per conduir grups de persones.

⁷ A Vegeu-lo al web de Política Lingüística www.gencat.cat/llengua

⁸ Llengua i és, núm. 38 i 39. *Parlar una llengua d'ús... social*.

⁹ *Tipotext. Una tipologia de textos de no-ficció*. (Artigas, Rosa; Bellès, Joan; Grau, Maria). Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística; Vic: Eumo editorial, 2003.

¹⁰ Vegeu la *Guia per a la conducció de grups de conversa* i el *Manual per a grups de conversa* a www.cal.cat/xerrem

Aspectes socials

- És una activitat inclusiva. Hi arriben persones d'arreu de l'estat i del món amb bagatges culturals ben diversos, però atentes, totes, a qüestions que ens toquen de prop com a humans i inclouen tothom, persones disposades a compartir aquesta experiència bàsica entre uns i altres. Es fa camí des de la coexistència, per la confluència i la convivència, cap a la participació.
- Té components emocionals de gran rellevància per a l'aprenentatge, ja que el medi en què s'activa infon calidesa humana, sigui pel coneixement i l'estima interpersonal que s'hi genera, per l'intercanvi d'experiències que s'hi promou, per la comunió d'expectatives i d'èxits que s'hi viu, per la consciència creixent de pertinença al país etc. L'emoció positiva confereix el màxim rendiment al coneixement i a la voluntat d'aprendre, sobretot quan es tracta d'apropiar-se d'una llengua.

Aspectes econòmics

- És una activitat gratuïta per als xerraires tot i que siguin usuaris d'un recurs d'aprenentatge que té costos derivats tant del lloc on es fa com del material que s'utilitza. Comporta també un estalvi de despesa social, atès que els dadors d'aquest servei a la població són voluntaris; no existiria el projecte sense voluntariat.

Les característiques descrites fins aquí són compartides per molts altres projectes i iniciatives que promouen l'ús mitjançant la interlocució oral. N'hi ha d'altres, però, que li confereixen un caire específic:

- Disposa d'un material generador de conversa. El manual que s'usa a les sessions és ple de preguntes motor organitzades per nivells de dificultat quant a la resposta o el comentari que generen. És un recurs amb múltiples avantatges:
 - a) Les converses es poden dur a terme en grups reduïts de tres o quatre parlants, cosa que ajuda que parlin força.
 - b) La divisió en petits grups possibilita agrupar els aprenents per graus de competència en català.
 - c) Els conversadors no s'esforcen a mantenir el fil conversacional: quan esgoten els comentaris d'una pregunta accedeixen a la següent. D'aquesta manera poden estar tan atents al tema comentat com a la manera d'expressar-se.
 - d) Iniciar diàlegs a partir de preguntes establertes dota l'activitat d'un caire de pràctica o assaig i no tant de conversa real, on no hi escauen gaire les interrupcions per modificar o refer aspectes gramaticals o textuals.
 - e) Els guies o les guies de les sessions no tenen necessitat de conduir ni moderar les converses i poden acomplir amb plenitud la funció d'assessorament.
 - f) Els guies i les guies disposen d'un ampli ventall de temes i qüestions d'interès per dinamitzar les sessions, un material que els ajuda granment a preparar-les setmana rere setmana.
- Les propostes de conversa que conté el manual de conversa possibiliten la simultaneïtat de nivells dins d'un mateix grup. Les preguntes motor estan classificades per patrons discursius, des de textos que tenen una estructura textual senzilla fins als més complexos:

Al 1r nivell, expressiu i autodescriptiu, es parla de gustos, preferències i costums.

Al 2n nivell, descriptiu, es dona informació de com són llocs, persones, ambients, objectes, etc.

Al 3r nivell, narratiu, s'expliquen històries viscudes o conegudes dels interlocutors

Al 4t nivell, directiu, es donen consells i es fan suggeriments sobre qüestions diverses

Al 5è nivell, argumentatiu, s'exposen opinions i es van valoracions

Les persones que comencen a expressar-se en català es veuen de seguida amb cor a dialogar gràcies a les preguntes dels dos primers nivells.

El tercer nivell permet fer exposicions més llargues, cosa que esperona els que dubtaven de poder fer-ho.

Els nivells quart i cinquè reclamen un cert grau de domini discursiu i és adequat per a persones que volen millorar en agilitat i correcció.

- El material i la metodologia de què es forneix el projecte parteixen d'una visió humanística de les macro funcions comunicatives descrites. Atès que les converses no tenen altre objectiu que la bona entesa entre uns i altres, els aprenents comuniquen espontàniament el que són. I tots som sentiment, voluntat i intel·ligència, a més de memòria i percepció. Vegeu en aquest quadre com d'allò que som o tenim flueix el que diem, les tipologies textuais:

Els humans tenim...

... sentiments i experimentem emocions.	... sentits que ens possibiliten percebre allò que ens envolta.	... memòria i vivim experiències pròpies o alienes.	... desigs i una voluntat que ens porten a millorar l'entorn.	... intel·ligència que ens porta a ser coherents.
--	--	--	---	--

Per això, tots nosaltres, en conversar...

...manifestem els estats emocionals de maneres diverses, amb formes expressivescomentem com són o com eren les coses amb intervencions descriptivesrelatem històries i fets mitjançant explicacions narrativesens relacionem i demanem o oferim béns o serveis per mitjà de textos directiuscomuniquem les nostres idees i fem valoracions amb exposicions argumentatives .
--	--	---	--	---

I així ens presentem als altres com a persones...

... úniques , amb personalitat pròpia	... observadores , presents en el món	... experimentades i plenes de vivències	... expertes i a punt per col·laborar	... intel·ligents i convençudes
--	--	---	--	--

Una característica important del projecte Xerrem és aquest punt de partida: els grups de conversa són espais on la comunicació interpersonal s'atresora constantment mitjançant la conversa, activadora d'infinat de funcions comunicatives. És un enriquiment que ajuda tothom, especialment les persones en situació de superar la solitud comunicativa o apujar l'autoestima.

- Els guies i les guies donen a conèixer als aprenents múltiples referències de catalanitat, atès que disposen d'una guia que explana, per a cadascun dels temes de conversa, expressions genuïnes, poemes i cançons catalanes, fragments de textos literaris, explicacions breus de costums i fets, informacions que relacionen el tema amb la realitat històrica, patrimonial, natural, literària, artística, productiva, etc., dels Països catalans.
- Hi ha més d'un guia per grup, cosa que comporta avantatges rellevants: s'ofereix una relació horitzontal entre ciutadans, s'atenen satisfactòriament grups nombrosos mitjançant la partició en equips a l'hora de conversar, es poden assessorar aprenents amb diferents nivells de competència, s'enriqueix la preparació de les sessions i l'avaluació metodològica mitjançant el treball cooperatiu i s'alleugereix el compromís dels guies evitant que les absències ocasionals afectin el desenvolupament dels projectes.

Els punts febles del projecte que cal enfortir

Tant l'extensió del projecte pel territori com la diversitat de condicions d'aprenents guies i la necessitat de recursos per fer front a les despeses que el projecte genera porten a la constatació de punts febles a analitzar, calibrar i enfortir amb decisió.

- La distribució disseminada dels grups en el territori. Els grups Xerrem es duen a terme, normalment, en punts allunyats entre si, i consegüentment hi ha perill que tant els aprenents com els guies tinguin la sensació de solitud i no siguin conscients que el projecte es compon d'un gran nombre d'iniciatives com les que experimenten cada setmana. Per això és tan convenient intensificar la comunicació entre guies i entre grups.

Es promouen trobades de grups com ara sopars de final de curs, excursions amb autocar, trobades trimestrals de guies per intercanviar experiències, rebre novetats o tractar temes de formació. També es publiquen al web de la CAL les notícies que generen els grups i periòdicament s'envien comunicats amb les novetats del moment. Actualment els responsables del projecte es proposen activar la intercomunicació mitjançant les xarxes socials d'Internet.

- La inseguretat quant a la disponibilitat de recursos materials. L'associació treballa per créixer els recursos propis per tal de dependre en menor grau d'ajuts públics. El fet de no poder assumir el creixement previsible si se'n fes una difusió més extensa, fa que el projecte s'incrementi únicament a partir de les propostes de persones o de col·lectius que se'n fan promotors i es responsabilitzen dels aspectes més funcionals.
- La diversitat i diferència de condicions que hi ha en els espais on es troben els grups, entre els assistents i fins i tot entre els mateixos guies fa que calgui establir un bon ritme de seguiment in situ per part dels responsables del projecte i així palesar el reconeixement per la feina i l'esforç d'uns i altres, copsar necessitats específiques i oportunitats de millora, orientar els guies en cas de dubte, etc. Tot i que, com s'ha dit, hi ha força actuacions que inclouen contacte, seguiment i avaluació del projecte, la cura en el control de la despesa i la dispersió territorial són esculls que cal superar amb esforç i dedicació constant.

Un projecte a l'abast d'entitats i col·lectius

Probablement molts col·lectius i moltes organitzacions que Malden per créixer l'ús social de la llengua catalana entre els ciutadans que encara no la tenen com a pròpia veuran possible i factible incorporar la metodologia d'aquest projecte en les seves actuacions normalitzadores, aplicant-la fil per randa o adequant-la a les seves circumstàncies.

La CAL ha posat a l'abast de tothom des de la seva pàgina web (www.cal.cat) la *Guia per a la conducció de grups de conversa* i el *Manual per a grups de conversa* i es posa a disposició de totes aquelles entitats o agents socials que vulguin informació, col·laboració o formació per constituir grups de conversa com els que s'han descrit.

Jordi Esteban, director del projecte Xerrem_Junts de la CAL

CAL (Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana)
C. Muntadas, 24 baixos
08014 Barcelona
Tel. 934211667
A/e cal@cal.cat

Paraules clau que es relacionen amb la temàtica de l'article:

conversa, foment + ús, patrons + discursiu, voluntariat, tipologia + textual, apropiació + lingüística, cohesió, inclusió, país, aprenentatge + no formal, fluïdesa, bagatge + expressió.

Resum de l'article

L'article remet a edicions anteriors de *Llengua i ús* on es proposava aplicar a l'aula les tipologies textuais en pràctiques de conversa mitjanament formal (2007,38 i 39) i es presentava el projecte Xerrem de la CAL (Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana) com una concreció feta des del voluntariat en forma de grups de conversa (2009, 44). Aquí es mostra l'evolució del projecte durant els anys 2008-2014, se'n descriuen els trets que contribueixen al foment de l'ús social, la cohesió en la diversitat i l'estima del país, i es convida les entitats a promoure iniciatives semblants.